

1986 Nr 1

*Historische Kring
Duiven – Groessen – Loo*

Colofon

Het tijdschrift is het verenigingsblad van de Historische Kring Duiven Groessen Loo en verschijnt drie keer per jaar.

Artikelen mogen alleen worden overgenomen na schriftelijke toestemming van de auteur en onder bronvermelding.

Abonnementsprijs f 7,50 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op bovenstaande bank- of girorekening, voor leden gratis.

Losse nummers f3,00

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost f 20,- per jaar, over te maken op postgiro nr. 49.23.697 of Rabobank nr. 31.54.07.484 t.n.v. Historische Kring Duiven Groessen Loo.

Secretariaat Historische Kring:

Dhr. A.Th.J. Boss

van Dorth tot Medlerstraat 5

6921 AT Duiven.

Telefoon 08367- 1202

Redactieleden:

R.M. Gerritsen

W.F.W.M. van Heugten

Th.M.J. Jonker

Redactieadres:

R.M. Gerritsen

Kennedystraat 4a

6921 CW Duiven.

Telefoon: 08367-3743

ISSN: 0168- 9460

Omslag

Kapel te Loo in 1742, gravure van Paul Liender in Het verheerlijkt Kleefsland (Amsterdam 1762) naar een tekening van Jan de Beijer.

Het bezoek van Koning Lodewijk Napoleon aan Loo

Op 21 april 1808 nam het Koninkrijk Holland de Kleefse enclaves, waarvan ook Duiven, Groessen en Loo deel uitmaakten, in bezit. Koning Lodewijk Napoleon gaf al spoedig blijk van zijn belangstelling voor de pas verworven gebieden door er een bezoek te brengen. Zo kon het gebeuren dat hij op 26 juli 1808 op doorreis van Huissen naar Zevenaarl¹ Loo aan-deed. Dank zij een in het R.K. Kerkarchief van Loo bewaard verslag, door de toenmalige pastoor Reinirus Peters opgetekend², weten we hoe dit koninklijk bezoek verliep.

Het Nederlands van dit relaas wijkt nogal af van het hedendaagse. Wij hebben daarom gekozen voor een omschrijving van grote delen van het verhaal gecombineerd met letterlijke citaten van enkele onderdelen en van bepaalde uitdrukkingen, waarbij zonodig verduidelijkingen tussen gebogen haakjes zijn opgenomen, aanvullingen tussen vierkante.

De lectuur wordt al iets gemakkelijker als men er rekening mee houdt dat er in een gesloten lettergreep één enkele klinker kan staan in plaats van twee, en in een open lettergreep twee waar wij er één gewend zijn. Enkele voorbeelden: schol (school), gemente (gemeente), veele (vele), waaren (waren). Waar een klinker geschreven wordt in plaats van twee, is er zeker invloed van het Duits in het spel, evenals wanneer we "croepelen" lezen voor "kreupelen".

Om negen uur 's morgens werd pastoor Peters door de Rechter van Zevenaar verwittigd van de ophanden zijnde gebeurtenis. Rond de middag stonden er al drie bogen op de straat bij de tuin van de pastorie. Met twaalf bruidjes met kroontjes en twaalf engeltjes met kransen van

rozen en vier vaantjes wachtte de pastoor de koning op bij de ingang van zijn huis. Er waren ook bloemen om zijne Majesteit mee te bestrooien.

Rond zes uur in de middag arriveert *hoogst des selefs person* met een gevolg van vijf of zes rijtuigjen. De pastoor trad toe op de koets van de koning, die liet stoppen en den *gehelen trein* (gevolg) *wagten*. De pastoor hield de volgende toespraak.

Doe wij het singuler (bijzondere) geluck hebben sijne majesteijt onsen genadigsten koning in hoogs der selve person hier in onsse gemeente en in den intrede van het ambt Lymers te sien, soo kome [ik] mijnen onderdanigsten aerbiet in onderdanigheyt aan te bieden [en] mij en myne gemeente in hoogst derselve protectie en genade aan te recommendieren, met de vurigste wenschen dat sijne majesteyt veele jaren in eene geluckige regeeringe mag bliven, en dat wij onder de bescherming van dessels septer (zijn scepter) gluckige inwoners mogen syn.

Hierop stelde Zijne Majesteit de pastoor een aantal vragen.

1) *of ick den Roms Catholycken pastor ware.*

Ja.

2) *hoe lang ick rest (reeds) pastor hier ware. 20 jaaren.*

3) *hoe flink (groot) mijne gemeente war. Ca. 300 comm.*

4) *hoe veel zielen met de kinderen. Ca. 400.*

5) *of dese omstaende niet alle van mijne parochien waaren. Ant. (antwoord) daar sijn veele vremdelingen die ick selfs niet en kenne.*

6) *of dan de bruijtjes en engeltjes van mijne gemeente waren. Jae.*

Als de koning daarna op uitnodiging van zijn gastheer samen met hem huis en kerk gaat bezichtigen, heeft er een ontmoeting plaats met den *croepelen mensch Evert Bouwmeester*. De

koning informeert naar deze man en de pastoor vertelt dat die al twintig jaar op zijn handen moet lopen en geen gebruik van zijn benen kan maken. Hierop zegt de koning dat men moet zorgen dat de man in een gasthuis komt; de pastoor moet daarvoor nog die avond een verzoek op schrift indienen.

Het bezoek aan huis en kerk geschiedde onder klockgelui. Zijne Majesteit bekeek de kerk gezeten in de bank van heemraad Offermans en zei dat ze fraai was. Daarop stelde hij de volgende vragen

1. *Maar ick aan soo veele frayigheden kom.*
a (antwoord) *Dese maek ick voor het grootste gedeelte selfs.*
2. *Hoeveel inkomsten de kerck hadde.*
a. *Over (voor) twintig jaar bij mijne aankomst alleen circa f 30 waraf (waarmee) ook pastorat (pastorie) en schol moet onderhouden worden, maar door mijne sorg sijn die thans vermerdert tot circa f 150.*
3. *Hoe veel armen in dese gemeint waren.*
a. *Twee arme huijshoudingen.*
4. *Of de overige wel begood waren?* a. *In eenen middelmatigen staat.*
5. *Hoe veel eenen daghurder p. dag verdiende.* a. *10 st. (stuivers).*
6. *Toen syde syne M.: heft U.E. ook iets van mij te versoeken, vraegt vry myne genade. Hierop sijde ick syne maj. " ick versoeke niets als dat mij mag restituert worden het geene waraf (waarvan) ick en mijne voorsaeten (voorgangers) seder 1613 syn beroft geweest: de revenuen (inkomsten) aan deze pastorat toe behorende, war voor ick de diensten moet doen en [die] door den Domine van Angeren getrocken worden.*
7. *Hoe veel bedragen sich dese [?] Circa honder ducaten jaarlycks.*
8. *Kan den Domine van Ageren (Angeren)*

*buyten dit leven? a. jaa recklyck
(rijkelijk). Stelt mij dit schriftelijk
op en besorgt het aan mij.*

De pastoor had het stuk al klaar, maar wachtte met de overhandiging ervan tot de audiëntie die de pastoors in Zevenaar met Zijne Majesteit hadden. De tekst is in zijn geheel in het verslag opgenomen.

Na deze tekst volgt de mededeling dat Zijne Majesteit vijftientwintig ducaten geeft ter verdeling onder de engeltjes en bruidjes die hoogs desselfs person by sijne aankomst eer bewezen hebben. De kinderen kregen elk drie gulden. Ze worden met name genoemd.

*Jacobus Hoppenris
Hendrik Janssen
Jan Bus
Wilhelm Bus
Derck Heijmen
Jan Hoppenris
Evert Goerts
Antonius Kaltjes*

*Arnoldus Hoppenrijs
Geret Janssen
Albert Bus
Jan Derck Peters
Albert Reijmer
Jan Aschkamp
Leonardus Berentsen*

Bruytjes

*Henrica Hoppenrijs
Dina Peelen
Dina Uding
Petronilla Alven
Maria Goerts*

*Maria Periks
Joanna Janssen
Theodora Offerman
Elisabeth Aschkamp
... Hessels*

Wat overbleef nadat de kinderen hun deel gekregen hadden, werd bestemd voor de aanschaf van eene flag aan den thoren uyt te steeken bij besondere koning- of lands festiviteiten.

De koning betoonde zijn milddadigheid ten aanzien van Evert Bouwmeester door een gasthuis in Arnhem aan te wijzen waar deze op 's konings kosten levenslang onderhouden zou worden, en schonk nog vijftientwintig ducaten waarvoor de pastoor kleren en linnengoed voor de man moest kopen. Maar Evert wilde niet naar

Arnhem, zoals blijkt uit het volgende citaat, waarmee het verslag van het koninklijk bezoek aan Loo eindigt.

Har terwielen (omdat) Evert Bouwmeester liever verkiest by syne moeder te blieden soo hebbe [ik] het geld aan den H. Richter tot Sevenar moeten senden die beloft het selve voor hem uyt te setten namentlijck 13 Napoleons dalrs [daalders] in goud a f 9 - 10 elck een en het overige geld hebbe [ik] op order van den H. Richter hem in handen gegeven.

Toen Lodewijk de nieuwe gebiedsdelen bezocht, was hij al ruim twee jaar koning van Holland³. Hij was gekomen met de beste bedoelingen, had direct al bij het begin van zijn regering een goede indruk gemaakt en genoot een groeiende populariteit. Zijn optreden in Loo valt hiermee goed te rijmen. Treffend is vooral dat de koning, die zelf ook ten dele verlamd was⁴, zich het lot aantrekt van de invalide Evert Bouwmeester. Lodewijks goede roep moet hem wel vooruit gegaan zijn, zodat het de pastoor niet moeilijk viel hem feestelijk te ontvangen. En waar het om een katholieke vorst ging, kon dit gebeuren met toepassing van een deel van het ceremonieel dat gebruikelijk was bij kerkelijke processies en priesterfeesten.

Kenmerkend voor de houding van de pastoor tegenover de nieuwe territoriale en politieke situatie en tevens voor zijn praktische instelling is dat hij een deel van het door de koning geschonken geld besteedde voor de aanschaf van een vlag, de rood- wit- blauwe van het Koninkrijk Holland, waarbij zijn dorp kort tevoren was ingelijfd. Overigens kon de nieuwe driekleur nog geen twee volle jaren dienen: op 9 juli 1810 werd Nederland door Frankrijk geannexeerd. De vlag kon pas weer gaan fungeren op 1 juni 1816, toen de oude enclaves definitief Nederlands werden.

Van praktische zin getuigt ook het feit dat de pastoor de kwestie van de fundatie aan de

koning voorlegde. Wellicht was het tot in de Liemers doorgedrongen dat Lodewijk elders de katholieken steunde in hun streven kerkgebouwen van de protestanten terug te krijgen⁵, en gaf dit de pastoor moed om met zijn verzoek te komen. In hoeverre hij daarmee succes gehad heeft, moet nog worden nagegaan. Als hieromtrent iets te vinden is, wordt het gepubliceerd in dit tijdschrift, samen met de tekst van bovengenoemd verzoekschrift.

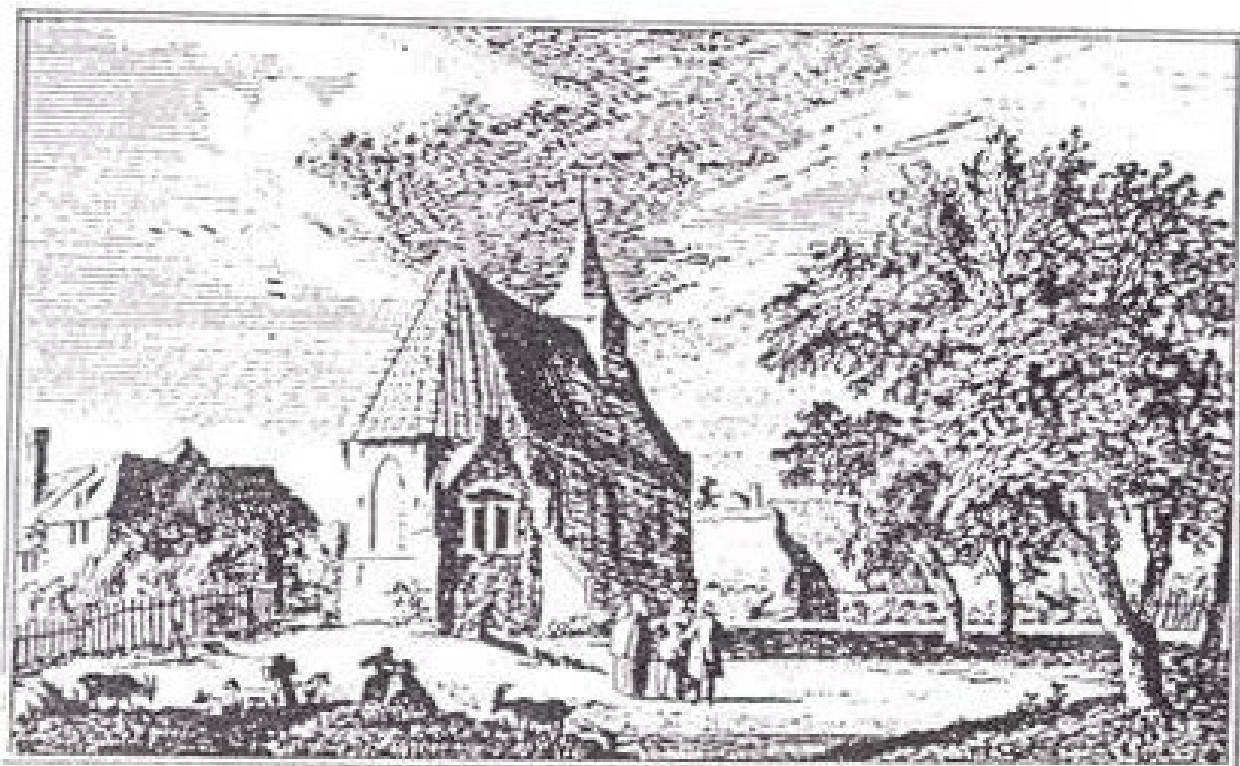
Lodewijk had veel moeite gedaan om Nederlands te leren, maar was daarin nooit ver gevorderd⁶. Toch hebben we geen reden om aan te nemen dat bij het bezoek aan Loo de conversatie in een andere taal dan de Nederlandse gevoerd zou zijn. De pastoor vermeldt niets wat daarop zou kunnen wijzen, en het ging tenslotte om de bij dit soort gelegenheden gebruikelijke vragen.

Ten aanzien van de artistieke kwaliteiten van Reinirus Peters vragen we ons af welke "frayigheden" hij dan zelf voor de kerk vervaardigd kan hebben. Een mogelijk antwoord vinden we in *Kruistriomf* 12 (1932-1933), een tijdschrift van de Kruisheren. In een serie artikelen "Toen ons land nog missieland was"⁷ komt ook Reinirus Peters, die tot genoemde orde behoorde, ter sprake, weliswaar met de voornaam "Reinirus" (p.p. 295-296).

In verband met onze vraag is het volgende citaat van belang. "Daar hij in het klooster te Emmerik zeven jaar sacrista of koster geweest was, had hij er nog altijd liefhebberij in, zijn kerk volgens den smaak van dien tijd met kunstbloemen en klatergoud op te sieren".

Verder hebben we een vraag bij de opsomming van de kinderen. Wij tellen vijftien jongens en tien meisjes, terwijl er eerder sprake is van twaalf engeltjes en twaalf bruidjes. Omdat de meisjes duidelijk als bruidjes vermeld worden, moeten de jongens als engeltjes

gefungeerd hebben. We houden dan drie engel-
tjes over en komen twee bruidjes tekort. Het
lijkt erop dat de pastoor, die ook de voornaam
van het meisje Wessels niet heeft ingevuld,
zich de voor- en achternamen van twee van de
bruidjes niet herinnerd heeft, en dat hij een
paar jongens die niet meegedaan hadden, maar
die wel waren komen kijken, heeft laten delen
in het vorstelijke geschenk, drie gulden per
kind in een tijd dat een dagloner het moest
doen met tien stuivers per dag.

KAPEL te Loo 1742.

Kapel te Loo in 1742, *Het verheerlijkt Kleefsland*,
gravure van Paul van Liender naar tekening van Jan de
Beijer.

Dit artikel wordt geïllustreerd met de weer-
gave van een gravure van Paul van Liender in
Het verheerlijkt Kleefsland, naar een tekening
die Jan de Beijer in 1742 gemaakt heeft van de
kapel te Loo en de naast omgeving. Aan de hand
van dit plaatje kunnen we ons een voorstelling
vormen van het decor waarin de heuglijke

gebeurtenis van 1808 zich heeft afgespeeld, en we zien uit wat voor toren de met een deel van Lodewijks ducaten aangeschafte vlag ooit gewapperd kan hebben. Jammer alleen dat de pastorie schuil gaat achter de kerk.

Van Reinirus Peters weten we nog wat meer. In eerder genoemd artikel in *Kruistriomf* wordt met verwijzing naar het Archief van het Aartsbisdom Utrecht XLVI, 12, vermeld dat hij vanaf 17 december 1785 assistent te Groessen is geweest, waar zijn naam in het doopboek voorkomt tot 1786. In hetzelfde artikel wordt met de vermelding dat zijn geboortejahr niet bekend is, als geboorteplaats Huize Candia te Loo opgegeven. Deze laatste gegevens moeten gecorrigeerd worden. Volgens de overlijdensakte van Reinirus Peters in het archief van de Gemeente Duiven zag hij het levenslicht in Wegberg, in het Gulikse land en wel als zoon van Johannes Peters en Anna Rijnders. Reinirus stierf te Loo op 22 september 1818, ruim 65 jaar oud, zo weten we uit juistgenoemde akte. Volgens een mededeling van de Kruisheer H.v.d.Elzen, die wordt aangehaald in meer vermelde *Kruistriomf*, overleed hij aan de pestpokken, nadat zijn familie door een kier van de deur afscheid van hem genomen had.

Everardus Bouwmeester werd op 15 december 1766 in de R.K. kerk te Loo gedoopt en was de oudste van de acht kinderen van Henricus Bouwmeester (1736-1799), dagloner, en Joanna Wissels (gestorven 1822). Waar en wanneer Evert overleden is, hebben wij niet kunnen achterhalen.

Wij hebben er van afgezien verder onderzoek te doen omtrent de bruidjes en de engeltjes. Wellicht herkent menig lezer in de lijst van namen die van een of meer van zijn voorouders. De namen hebben voor een groot deel nog een vertrouwde klank in de Liemers.

W.J.Th. Peters en J.Th.M. Giesen

Noten

1. Uitvoerige gegevens in: E.J.Th.A.M.A.Smit, *De oude Kleefse enklaves en hun overgang naar Gelderland 1795-1817*, Zutphen 1975, pp 75-87
2. Streekarchivariaat "De Liemers en Doesburg", inv.-nr.11a. registrum memoriale 1788-1818, pp. 115-117.
3. Uitvoerige gegevens over Lodewijk Napoleon in: T.Spaans- van der Bijl, *Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, Vredesvorst in een tijd van geweld*, Zaltbommel 1967, pp. 132-221; Gerlof D. Homan, *Nederland in de Napoleontische tijd 1795-1815*, Haarlem 1978, pp.65-119.
4. Homan, p.73.
5. Homan, p.90.
6. Spaans-van der Bijl, p.158; Homan pp.70-71.
7. Gegevens verzameld door de Kruisheer L.Emond en na diens overlijden verder gepubliceerd: *Kruisstríomf* 12 (1932-1933), p.97.

Veldnamen (2)

Veldnamen zijn namen van grote of kleine percelen grond. Dit betekent in de praktijk ook de naam van een moeras, poel, sloot, beekje, weg, steen, boerderij, brug, soms zelfs van een afzonderlijke boom of struik. Zoals al eerder (jrg.84, nr.1) is uiteengezet, waren veldnamen voor het ontstaan van het kadaster (tussen 1811 en 1832) het enige middel om terreinen in officiële stukken en op kaarten aan te duiden. Sinds die jaren is het gebruik van veldnamen geleidelijk aan verdwenen, al zijn nog vele namen in mondelinge overlevering doorgegeven en tot op de huidige dag bekend!

In 1953 en 1954 is in onze gemeente een inventarisatie van veldnamen gedaan door de Stichting voor Bodemkartering (STIBOKA) te Wageningen. Inmiddels is al vastgesteld, dat deze inventarisatie bij lange na niet volledig is. De werkgroep veldnamen heeft zich tot taak gesteld de nog niet opgetekende veldnamen op te sporen.

Daartoe heeft de werkgroep contact gezocht met het Staring Instituut (Doetinchem) dat als coördinatiecentrum voor het veldnamenonderzoek in de Achterhoek en Liemers fungeert. Door bemiddeling van het Staring Instituut verkreeg de werkgroep een aantal handzame kaarten, ter beschikking gesteld door het P.J. Meertens-Instituut (Amsterdam) dat alle regionale onderzoeken coördineert.

Geen enkel veldnamenonderzoek kan zonder de medewerking van de (meestal oudere) inwoners van onze drie dorpen. Nu suggereert "werkgroep" een flink aantal medewerkers, maar de "groep" bestaat slechts uit twee personen.

Om die reden en vanwege de beschikbare kaarten wordt het onderzoek voorlopig beperkt tot het dorp Duiven en omgeving.

Derhalve vragen wij inwoners en oud-inwoners van Duiven het eerst om hun informatie over veldnamen; telefonische afspraken zijn ook mogelijk.

Th.M.J. Jonker (Duiven tel. 2095)
G.Greven.

Pastoor Heijdendaal en de bouw van de Duivense pastorie in 1777.

Samen met de kerk, het gemeentehuis en het voormalige klooster Regina Pacis, is de pastorie een van de gezichtsbepalende elementen in het dorp Duiven. Ofschoon van al de genoemde gebouwen alleen de kerk op de officiële monumentenlijst staat, blijkt dat de pastorie ook een interessante geschiedenis heeft.

Op 24 februari 1777 werd Jacobus Philippus Heijdendaal benoemd tot pastoor van Duiven door de koning van Pruisen op voorstel van de *Hooghloffelijke Regeringh* te Kleef. Hij was in 1723 te Groessen geboren, werd op 20-jarige leeftijd vicaris te Oud-Zevenaar en in 1753 pastoor te Den Brielle. In 1763 ging hij naar Zaandam, waar hij tot 1777 pastoor was van de parochie 't Kalf. Op 18 april van dat jaar werd hij door rechter van Hecking uit Zevenaar in Duiven bevestigd als opvolger van Henricus van der Veeke, die op 15 februari d.a.v. overleden was.

Pastoor Heijdendaal trof de pastorie in een erbarmelijke staat aan. In zijn Memoriaal schrijft hij dat hij *...na mijn aankomst het pastoreel hujs alhier Bouwvallig en onbe- woonbaar bevindende ...* voor vier maanden zijn intrek nam bij zijn broer Peter, die een brouwerij had schuin tegenover de kerk. Intussen diende hij bij de gemeente een verzoek in om de oude pastorie te mogen renoveren. Hij kreeg echter als antwoord dat noch de gemeente noch de kerkmiddelen in staat waren om de kosten ervan te dragen. Daarop was hij genoodzaakt zelf tot actie over te gaan. In overleg met zijn broer, die gewezen kerkmeester was, en de buurmeesters Derck Hageman, Jan Wolters en Roelof Visser en

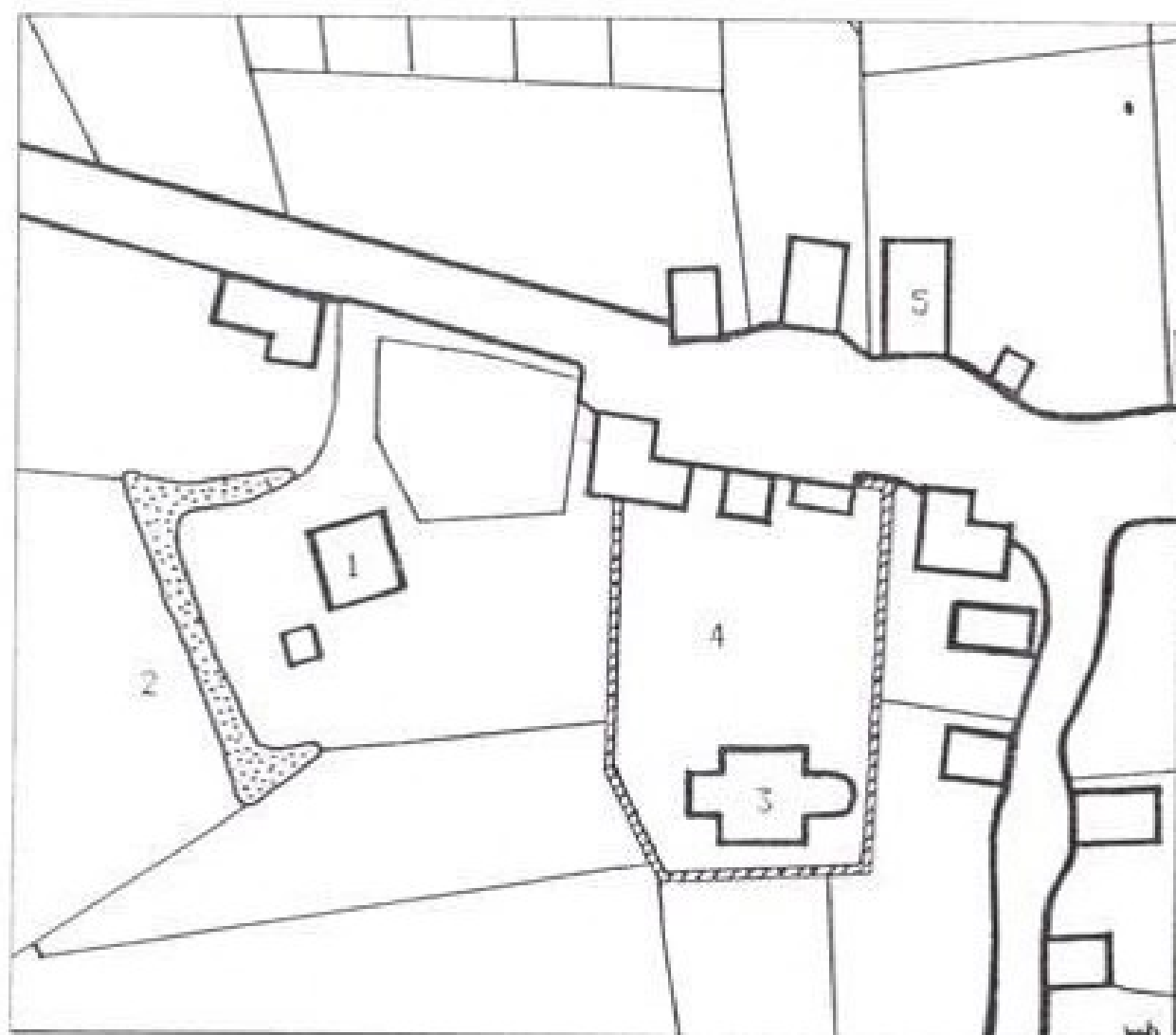
voorzien van technische adviezen van de metselaar Willem Wagh en de timmerman Hendrik Schut, stelde hij een plan op om de oude pastorie af te breken en op dezelfde plaats en fundamenten een nieuwe pastorie te bouwen. Als men de oude materialen zoveel mogelijk zou gebruiken, zou met de bouw een bedrag van 17 à 1800 gulden gemoeid zijn. Omdat noch de kerk noch de gemeente dit bedrag op tafel kon brengen, was pastoor Heijendaal bereid het geld te lenen onder voorwaarde dat hij een rente van 3.5 procent ontving en een jaarlijkse aflossing van 100 gulden. Daar men in dit soort zaken niet mocht beslissen zonder dat de regering in Kleef ervan op de hoogte was en toestemming had verleend, stelde men een request op waarvan een copie bewaard is gebleven in het Rijksarchief te Arnhem. In dat request, gedateerd 10 mei 1777 vernemen we iets meer over de toestand waarin de oude pastorie verkeerde. Pastoor Heijendaal schreef dat hij tot zijn groot leedwezen *het Pastorat Huijs (heeft) bevonden geheel vervallen en onbewoonbaar, door den ouderdom van verre over de 100 Jaeren zijn de muuren vergaan en met Leem of Cley aangevuld.* Verder blijken de deuren, vensters en vloeren alsmede het dak geheel verrot en niet te repareren. De toestand was zodanig slecht dat hij er zelfs niet in durfde te overnachten.

Wanneer deze oude pastorie precies gebouwd is weten we niet. In de beschikbare kerkrekeningen is daarover niets te vinden. Wel vinden we bijvoorbeeld dat er in het jaar 1704 een nieuwe put geslagen is bij de weem, zoals men toendertijd een pastorie ook wel noemde. Bij de komst van pastoor van der Veeken, na de dood van H. Kleimans in 1729, werd in de zomer van 1730 de weem nog eens "opgewerkt" hetgeen 25 gulden kostte. Deze pastorie moet een onopvallend gebouw geweest zijn. Op het

bekende dorpsgezicht dat Jan de Beijer uit Emmerik in de zomer van 1742 tekende, ontbreekt ze: op de plek waar we de pastorie zouden verwachten rechts van de kerk staat een boom getekend. Toch moet deze plaats al vroeg bewoond zijn geweest. Dat blijkt uit een gedeelte van een gracht, dat te zien is op de Ambtskaart van de Liemers uit 1735. Deze gracht lag ongeveer waar nu de Pastoriestraat is.

Situatieschets naar de Ambtskaart van 1735.

1. Pastorie gesloopt in 1777.
2. Gracht of vijver, later gedempt en beplant.
3. St. Remigiuskerk.
4. Kerkhof met kosterij en schooltje.
5. Brouwerij van Peter Heijdendaal.

Pastoor Heijndendaal meldt dat bij zijn komst in Duiven daar een grote gracht als een soort van een visvijver was. Hij heeft deze vijver laten dicht gooien met grond van de gemeene straet en daarop een groot aantal elzen geplant. Ook om een vlakbij gelegen perceel liet hij enige Duysend Elsen planten om daar later stookhout van te halen.

Hoe het verder verliep met de bouw van de nieuwe pastorie vernemen we weer uit het Memoriael van pastoor Heijndendaal. Als reactie op het request van 10 mei 1777 zond men vanuit Kleef de landsbouwmeester Franken om zich op de hoogte te stellen van de staat waarin de pastorie verkeerde. Hij vaardigde direct een attest uit waarin de pastorie niet alleen onbewoonbaar werd verklaard maar zelfs gevaarlijk was om te betreden.

Hierop volgde op 2 juni een bericht uit Kleef dat men accoord ging met de bouw van een nieuwe weem mits men zou bouwen volgens het bestek van de landsbouwmeester Franken. Ook werd daarin de financiële afwikkeling m.b.t. het aanbod van pastoor Heijndendaal om geld te lenen aan de parochie geregeld. Rechter van Hecking uit Zevenaar zou hierop toezien.

Direct na het afkomen van dit bericht ging men aan de slag zoals uit een rekeningoverzicht van pastoor Heijndendaal blijkt. Op 4 juni rekende hij 44 ton (ongebluste) kalk af en op 10 juni de kosten van het afbreken van de oude pastorie. Dit laatste kostte slechts 8 gulden en 5 stuivers. Het moet dus een gemakkelijk karwei zijn geweest, vooral als men verderop in de rekeningen ziet dat een eiken balk ook een dergelijk bedrag kostte.

Direct na de afbraak begon men de oude stenen en dakpannen schoon te maken en op 16 juni werd de eerste steen gelegd. Interessant is het om te vernemen welke leveranciers bouwmaterialen leverden. Stenen werden geleverd door een zekere Rosendaal en hout door een

29. Costen en Verschotten tot een nieuw-
pastoraats huys als volgt. uit zijn Eigen-
beut voldaan en verschotten guld. 11. pen

1777- 2. Janij wegens belstet request. Land-
bouwscheur. Rijen en verdere ontstet / 23-3-
4. Dit 44 in hals 1108-16-
10. Dit 4. affrukken der onschuyt etc 8-5-
het bekken van kalk 3-10-
16. Dit het begin en 4. leggen van de i. steen 6-10-
voor schoonmaken van onschuyt
pannen etc 1-1-
2. Janij schut voor een i. ke hals 8-10-
3. Janij. voldaan voor nieuwe steen i. vol aan 220-11-8
Dit 1. 12. bij head 4. Roelofs op Rekening betaald 98-15-
op dit 4. bij den hand cooper op Ritt geyen 525-
voor een y. lere plaat vold 1-12-
aan de glaasemaker betaald 1. 12-91-
7. jkt aan op. Heijendaal voor bier 1-11-14-8
2. kragt in lott. etc betaald 1-23-11-
19. aan metheleer Sanders betaald 1-85-4-
aan metheleer traag, en kragt vold 1-105-
25. Dit aan timon: schut betaald 80-
8. uitok: aan de luit Heijmen betaald 1-30-2-8
nog aan metheleer traag, betaald 1-13-13-
17. Dit nog aan schut timon: betaald 1-105-7-
aan J. Roeloffs i. serooper betaald 48-2-
aan de luit gietar betaald 249-
aan den hand cooper geheel vold 272-5-
aan den timon Roeloffs by afrek. vold 13-11-
18. Dit op het veer voor traagport vold 93-
1778- 15. april. bij Jaufen voor verfron etc 18-
19. Dit bij debbitt voor blaas steen etc 18-
nog aan binnenwerk bij schut timon: 18-
betaald 18-
voor aanbrengen van Tand steen hout 10-
28. jkt nog by J. Roeloffs voor hand 73-
ita J. ph. Heijendaal 2809-5-8
pastor

"Costen en Verschotten", gespecificeerde rekening
van de bouw van de Duivense pastorie 1777/78. (Kerk-
archief).

zekere Roelofs. Voornamen en een aanduiding van de woonplaats van deze leveranciers ontbreken. Dat geldt ook voor Jansen die het glas en de nodige verf leverde. Het hang- en sluitwerk (*Slooten en Hangsels*) werd geleverd door J. Roelofs en het verdere ijzerwerk (voor ankers enz.) door de smid Heijmen. Blauwe steen voor dorpels betrok men van een zekere Debbits en het nodige bier, want bouwen maakt dorstig, bracht Peter Heijdendaal. Het werk zelf werd uitgevoerd door de metselaars Sanders en Traag en diens zoon, de timmerlieden Hendrik Roelofs en Hendrik Schut en de glazenmaker Jansen. Ook werkten een paar knechten mee. De betimmering van het interieur nam Hendrik Schut ook op zich. Opvallend is dat de naam Roelofs nogal vaak voorkomt. Vermoedelijk hebben we het met familie van de pastoor te doen: zijn moeder was namelijk een Roelofs.

Wanneer de pastorie is klaar gekomen is niet meer na te gaan. Uit de opmerking in het Memoriaal dat hij vier maanden bij zijn broer verbleef, mogen we concluderen dat pastoor Heijdendaal op of omstreeks 1 september de pastorie heeft betrokken. Op die datum vereffende hij voor een 700 gulden aan rekeningen en op 7 september rekende hij af bij zijn broer Peter i.v.m. bier, de kost enz. Overigens was het gebouw nog niet geheel klaar. In april van het jaar daarop betaalde hij nog een 140 gulden aan afwerkkosten (o.a. verven, de betimmering en de dorpels). De laatste rekening werd voldaan op 28 november 1778.

In totaal blijkt dan de pastorie 2809 gulden, 5 stuivers en 8 penningen gekost te hebben. Dit is aanmerkelijk meer dan de begrote 17 a 1800 gulden van 10 mei 1777. Hoogstwaarschijnlijk was het bouwen volgens het bestek van landsbouwmeester Franken duurder dan de pastoor en enkele notabelen oorspronkelijk voor

ogen stond. Misschien moeten we hier ook de oorsprong zoeken van een geschil waarin men al spoedig terecht kwam. In het Rijksarchief te Arnhem bewaart men een overeenkomst, opgesteld op 25 augustus 1777 door rechter van Hecking uit Zevenaar. Daarin wordt duidelijk dat de rechter in een schrijven d.d. 7 juli 1777 is afgevaardigd door de Kleefse regering om de *Verschillen tussen de Heer Pastor en eenige gemeents Luiden te Duiven wegens opbouwning van het vervallene Pastorat* bij te leggen. Er blijken volgens deze acte twee partijen te bestaan. De eerste bestaat uit de pastoor, zijn broer Peter Heijdendaal (*oudt kerckmeester*), kerkmeester Derck Hageman, Jan Wolters en Roelof Visser, de andere partij uit kerkmeester Evert Peelen en Wichman Roelofs, Frank Aalbers, Gerrit Faas, Willem Spaan en Gerrit Aleven. Wat precies het geschil was, valt niet uit de acte op te maken. Vermoedelijk vond de partij van Evert Peelen de financiële consequenties van de lening door pastoor Heijdendaal onredelijk. Uit de acte volgt dat men overeenkwam om de pastoor wegens zijn lening pas te betalen als de andere jaarlijkse lasten (w.o. de armenzorg, de school en de koster, maar ook de rente voor een kapitaal van 1000 gulden opgenomen bij een zekere *Heer Criminaal Raed en Fiscael van Oven* waren voldaan en dat gedurende 20 jaar en niet langer. Ter bezegeling hiervan werden drie gelijkluidende copieën van de overeenkomst gemaakt: een voor de pastoor, een voor de rechter en een voor de kerkmeester. Toch blijkt deze zaak niet geheel afdoende geregeld. Er blijven geruchten in het dorp gaan dat de pastoor aan deze transacties veel verdiend zou hebben. Ruim 20 jaar later, in 1799, komt de zaak weer eens naar boven in een brief, die de toen 76-jarige pastoor Heijdendaal richtte aan rechter Gantesweiler te Zevenaar.

★

1777. De letters I W staan voor Jan Wolters. (RAG).

nieuwe pastorie in de jaren 1777 en 1778.

Wim van Heugten, Duiven

beraadpleegde bronnen:

malige Kleefse enclaves, Inv. nr. 2082.

74-77. 115

streekarchief Levenaar; Ambtskaart van de Liemers 1735.

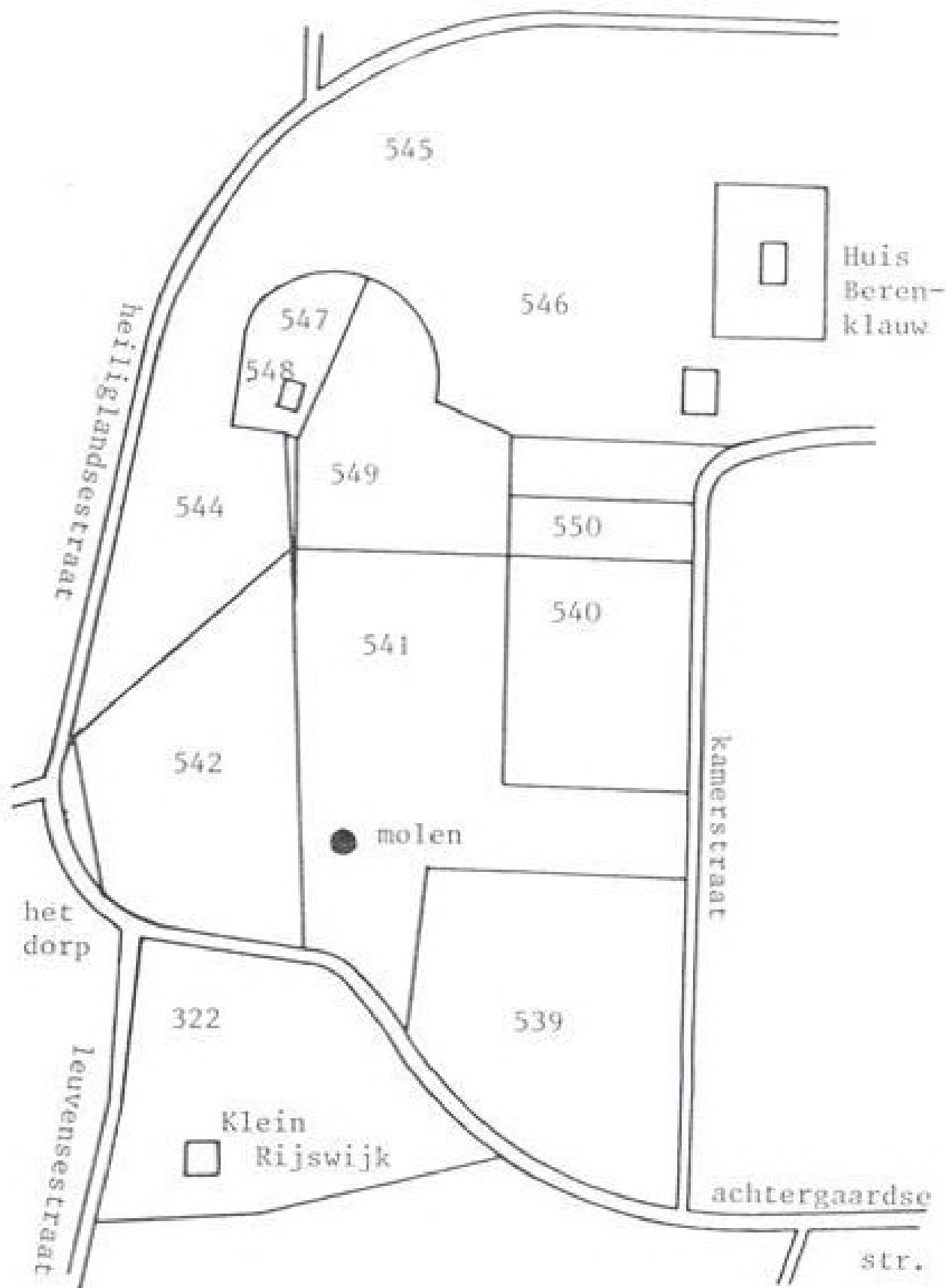
Hofstede Emaus te Groessen.

Hoger gelegen gronden kennen doorgaans de oudste bewoningsgeschiedenis. Dit geldt ook voor de hoger gelegen hofstede Emaus aan de Heiliglandsestraat 17 en 19 in Groessen. Uit de ligging van deze hofstede valt dan al af te leiden, dat de geschiedenis ervan veel verder moet teruggaan dan met de bewaard gebleven akten is na te gaan. De aanduiding *Hoge Hoff* voor het oudtijds bij deze hofstede horende bouwland spreekt al voor zich en wordt in 1626 ook als zodanig gebezigd. De naam is eveneens aangegeven op kaart 32 van de Ambtsatlas uit 1735. Tegenwoordig is *Den Hoogen Hof* terug te vinden op het woonhuis Achtergaardsestraat 19 in Groessen, dat in 1933 door G.Th.Janssen op een afgesplitst deel van dit bouwland werd gebouwd.

De naam Emausstede blijkt pas kort voor 1800 gangbaar. In 1667 wordt het goed *Drupwicks hofstede* genoemd met hoge hof, huis, schuur, bongerd en kamp langs Jr. Cloecks erve (= *De Beerencloauw*). Het hoorde toen duidelijk bij de beter gesitueerde boerderijen. De beschrijving uit 1685 spreekt van een "weldoortimmerd" stenen huis. De hofstede werd ook beleggings-object van ambtsbekleders en bestuurders, die er niet zelf op woonden. In 1682 is Adolf Hendricks pachter en in 1688 Jan Hogfeldt. De hofstede op zich was 3 morgen en 200 roeden groot.

Enige eigenaars bezaten ook de bouwkamp *De Rietstege* naast de Beerencloauw, waardoor een aantal keren sprake is van een *guth und hofstede* van 5 a 6 morgen.

Met *Drupwicks hofstede* is welhaast zeker ook de naam gegeven van de familie, die het goed eertijds in bezit heeft gehad. Meer dan de familienaam levert het niet op, al wordt in

Tekening naar het kadastrale plan van 1833

De nummers 541, 547, 548 en 549 betreffen eigendom van Hendrik Otten

1611 een Jan van Drupwick genoemd. Leden van deze familie komen al ver vóór 1600 voor en ook de Drupwickshoeve onder Ooy heeft zijn naam aan deze familie ontleend.

In 1625 blijkt de hofstede in bezit van Henrick van Huessen. Deze verkoopt dan aan Jelis Bauman en Peterken van Matena zijn boomgaard achter de hofstede: appel-, pere-, kerse- en wilgebomen. In 1626 bezitten Henrich Eigeman en Derisken Baumans de *Hogehoff* in Groessen. De erfenis van Gertgen Baumans wordt op 17-12-1667 gekocht door Peter Goverschen Vermeulen en zijn vrouw Elisabeth Hendricks.

Na het overlijden van Peter Vermeulen hertrouwt zijn weduwe met Jan Romswinkel en om haar kinderen uit het eerste huwelijk hun kindsdeel te kunnen geven, stelt zij de hofstede als onderpand voor een geldlening. De obligatie wordt opgekocht door Ds. Henrich ter Stall te Zevenaar en hij koopt de hofstede, op 4-5-1685 van Elisabeth Hendricks als ook haar tweede echtgenoot is overleden. Op 16-6-1688 wordt het doorverkocht aan Dr. Jakob Muntz uit Kleverham. De erfgenamen van schepen Muntz verkopen het met de overige percelen op 19-9-1780 voor 2400 gulden Hollands aan Willem Otten. Mogelijk was deze toen ook eerst pachter. Hij bewoont en bewerkt zijn eigen hofstede, die in 1792 mede op naam komt van zijn drie kinderen: Johannes, Hendrikus, Theodorus. Blijkbaar gebeurde dit na het overlijden van hun moeder. Uiteindelijk blijft Hendrik Otten op Emaus en na diens overlijden in 1850 zijn zijn twee overgebleven kinderen erfgenamen: Willemina en Johannes. Dorus Derksen was in 1848 ingetrouwd en nadat Jan Otten in 1855 ook was gehuwd, bewoonden beide gezinnen de ouderlijke woning. Bij de boedelscheiding was namelijk huis en erf onverdeeld gebleven evenals een op 7-9-1851 aangekochte weide langs de hofstede gelegen. Wel verdeelde werd het bouwland, dat in twee lange en twee korte

stroken werd gesplitst. Op een ervan kwam in 1853 molen *De Welvaart*.

Door een brand op 13 mei 1869 werd de daghuurderswoning totaal vernield. Na deze brand werd het huisperceel wel verdeeld en ieder der partijen bouwde een eigen huis op de hem aangewezen grond. De uitweg naar de "weg van Groessen naar den groten weg van Arnhem op Zevenaar", nu de Heiliglandsestraat geheten, bleef gemeenschappelijk.

Het deel uit de boedel, dat aan Dorus Derksen en Willemina Otten was toegefallen, wordt na boedelbeschrijving in 1886 door hun kinderen openbaar geveild. De grond gaat naar Jan Bisseling als eigenaar van de molen. De woning keert terug in de boedel en wordt daarna bewoond door de schoonzoon Wilhelmus Schreven, schipper. Hij woont er met zijn gezin tot 14-3-1893 en wordt opgevolgd door Hendrikus Antonius Maat. Nadien komt er Wilhelmus Theodorus Zweers. Het woonhuis van Jan Otten

Den Hoogen Hof, Groessen. Foto: Th. Jonker, Duiven

blijft na zijn dood bewoond door drie ongehuwd gebleven kinderen. De erfgenamen van hun naar Duitsland vertrokken broer verkopen ca. 1939 de boedel aan de ernaast wonende landbouwer Willem Zweers, die daarmee het oorspronkelijke huisperceel weer op een naam verenigde. Het woonhuis, dat hij aanvankelijk zelf bezat, werd regelmatig verhuurd en o.a. woonde er Hent van Groningen, die de bakkerij bij de molen had gehuurd. De bij de familie Otten opgegroeide Job Schuurman kreeg het weiland; nu Emausweike genoemd. De hofstede is na Willem Zweers overgegaan op diens neef Piet Zweers.

Frans Staring, Zevenaar

Genealogie Otten.

1. Willem Otten, overl. Groessen 10-3-1810; trouwt Joanna Voss, overl. Groessen 29-12-1791, hertrouwt Anna Jansen.

kinderen:

- 1- Joannes, gedoopt R.K.Groessen 4-3-1784.
- 2- Henricus, gedoopt R.K.Groessen 7-9-1786. (volgt 2.)
- 3- Theodorus, gedoopt R.K. Groessen 4-7-1789.

2. Hendrik Otten, geb. R.K.Groessen 7-9-1786, overl. Groessen 10-1-1850, z.v. Willem, en Johanna Voss.

Trouwt Duiven 1-5-1820 Theodora Rutten, (ged. R.K. Groessen 14-1-1793, overl. Groessen 31-7-1828, d.v. Arnoldus, en Bernardina Berendsen).

Hertrouwt Valburg 11-2-1830 Henrica Berns, (geb. Valburg 11-4-1805, overl. Groessen 5-12-1834, d.v. Henricus, en Theodora Kuenen.)

kinderen:

- 1- Willemina, geb. Groessen 19-1-1821, overl. Groessen 15-7-1871; trouwt Duiven 5-3-1848 Theodorus Derksen, (klompenmaker wonend Groessen, geb. Groessen 7-5-1819, overl. Groessen 1-5-1885, z.v. Hermanus, en Elisabeth Peters; hij hertrouwt Apeldoorn 26-10-1872 Maria Pel-

grim.); vier kinderen uit dit huwelijk.

2- Anna, geb. Groessen 19-1-1821, overl. 10-2-1821.

3- Johannes, geb. Groessen 17-3-1822, volgt 3.

4- Arnolda, geb. Groessen 23-5-1824, overl. 13-12-1825.

5- zoon, geb. en overl. 15-11-1825.

6- Johanna, geb. Groessen 24-2-1828, overl. 25-6-1828.

7- Theodora Catharina, geb. Groessen 17-12-1830.

3. Johannes Otten, geb. Groessen 17-3-1822, overl. Groessen 15-12-1899, z.v. Hendrik, en Theodora Rutten; trouwt Duiven 21-6-1855 Catharina Berntzen, (geb. Rees 25-11-1827, overl. Groessen 2-6-1910, d.v. Johannes Berndszen, molenaar te Groessen, en Hendrina Welling(s)) kinderen:

1- Theodora Hendrina, geb. Groessen 23-7-1855, overl. Zevenaar 1-8-1922.

2- Johannes Hendricus, geb. Groessen 23-4-1858; naar Duitsland getrokken.

3- Wilhelmus Theodorus, geb. Groessen 5-3-1860, overl. Zevenaar 10-3-1942.

4- Theodorus Johannes, geb. Groessen 28-10-1864, overl. Groessen 30-1-1926.

5- Johanna Theodora, geb. Groessen 4-7-1869, overl. Zevenaar 6-6-1929.

.- "Bestedeling": Johannes Jacobus (Job) Schuurman, geb. Utrecht 13-5-1909.

Bronnen:

W. Zondervan, Excerpten volontaire protocollen Ambt Liemers Amts-Carte Oud Archief Zevenaar.

Hypothecken-Böcher, Archief Kleefse Enclaves no. 2753.

Notarieel Archief, Notaris Pliester Zevenaar.

Brievenboek Gemeente Duiven 1869.

Kadastrale Plan 1833, Groessen en Loo Sectie C.

Polderarchief Rijn en IJssel no. 959 en 957.

Volkstellingen Groessen.

Burgerlijke Stand en Bevolkingsregisters Gemeente Duiven.

Mededelingen J.M. Staring, Groessen.

V e r e n i g i n g s n i e u w s

Kontributie

Ook voor het jaar 1986 blijft de kontributie gehandhaafd op f20,- per jaar.

Het abonnementsgeld zal in 1986 gelijkblijven aan 1985 namelijk f7,50.

De ingesloten acceptgirokaart kunt U voor betaling opsturen naar uw bank of postgiro.

Werkgroepenvergadering

Er zijn voor 1986 3 werkgroepenvergaderingen gepland op de volgende data; 5 februari, 9 april en 8 oktober. Mochten er nog mensen geïnteresseerd zijn om zich bij een van de werkgroepen aan te sluiten dan is men van harte welkom. Momenteel zijn er de volgende werkgroepen: Boerderijen onderzoek, Openbare gebouwen en Monumenten onderzoek, Veldnamen onderzoek, Tweede Wereldoorlog. De vergaderingen beginnen om 20.00 uur en zijn ten huize van onze secretaris dhr Boss, v. Dorth tot Medlerstraat 5.

De jaarvergadering is gepland op 4 juni, op een nog nader te bepalen plaats.

Aktiviteiten

Het ligt in de bedoeling in 1986 een excursie en een (extra) voordracht te houden. Nadere gegevens hierover zullen te zijner tijd nog bekend worden gemaakt.

I n h o u d s o p g a v e

Jaargang 3 (1986), nummer 1, februari 1986

W.J.Th. Peters en J.Th.M. Giesen:

Het bezoek van Koning Lodewijk
Napoleon aan Loo 1

Th.M.J. Jonker:

Veldnamen (2) 9

Wim van Heugten:

Pastoor Heijdendaal en de bouw
van de Duivense pastorie in 1777 11

Frans Staring:

Hofstede Emaus te Groessen 19